

ที่มา

เอกสารการปกป้องและการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ

พระราชดำรัสที่เกี่ยวข้อง

และ

หลักการ - วิธีการ

ฟื้นฟูป่าต้นน้ำ
๒

ฟื้นฟูป่าต้นน้ำ

แหล่งเก็บน้ำธรรมชาติ

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

ด้านการฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร

พระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๑๒

แก่ คณะกรรมการสโมสรไลออนส์สากล ภาค ๓๑๐

(ประเทศไทยและประเทศลาว)

ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

“...อาจมีบางคนเข้าใจว่าทำไมจึงสนใจ และบางคนไม่เข้าใจว่าทำไม ฉันทเองทำไมสนใจเรื่องชลประทานหรือเรื่องป่าไม้ จำได้เมื่ออายุ ๑๐ ขวบ ที่โรงเรียนมีครูคนหนึ่ง ซึ่งเดี๋ยวนี้ตายไปแล้วสอนเรื่องวิทยาศาสตร์ เรื่องการอนุรักษ์ดิน แล้วให้เขียนว่า ภูเขาต้องมีป่าไม้ไม่อย่างนั้นเมื่อดฝนลงมาแล้วจะชะดินลงมาเร็ว ทำให้ไหลตามน้ำไป ไปทำให้เสียหาย ดินหมดจากภูเขาเพราะไหลตามสายน้ำไป ก็เป็นหลักของป่าไม้ เรื่องการอนุรักษ์ดิน และเป็นหลักของชลประทานที่ว่า ถ้าเราไม่รักษาป่าไม้ข้างบนจะทำให้เดือดร้อนตลอด ตั้งแต่ดินบนภูเขาจะหมดไป กระทั่งการที่จะมีตะกอนลงมาในเขื่อน มีตะกอนลงมาในแม่น้ำ ทำให้เกิดน้ำท่วม นี่นะ เรียนมาตั้งแต่อายุ ๑๐ ขวบ...” (สำนักงาน กปร., ๒๕๕๐ ข.)

พระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๒๐**ณ อำเภอยะบะดี จังหวัดลพบุรี**

“การที่จะมีต้นน้ำลำธารไปชั่วกาลนานนั้น สำคัญอยู่ที่การรักษาป่าและปลูกป่าบริเวณต้นน้ำ ซึ่งเป็นยอดเขาและเนินสูงนั้น ต้องมีการปลูกป่าโดยปลูกไม้ยืนต้นและปลูกพืชมัธยพัชร์ ซึ่งไม้พืชมัธยพัชร์นั้นราษฎรสามารถตัดไปใช้ได้ แต่ต้องมีการปลูกทดแทนเป็นระยะ ส่วนไม้ยืนต้นนั้นจะช่วยให้อากาศมีความชุ่มชื้น เป็นขั้นตอนหนึ่งของระบบการให้ฝนตกแบบธรรมชาติ ทั้งยังช่วยยึดดินบนเขาไม่ให้พังทลายเมื่อเกิดฝนตกอีกด้วย ซึ่งถ้ารักษาสภาพป่าไม้ไว้ให้ดีแล้ว ท้องถิ่นก็จะมีน้ำไว้ใช้ชั่วกาลนาน” (สำนักงาน กปร., ๒๕๕๐ ก.)

พระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ณ โครงการหลวง**พัฒนาต้นน้ำ หน่วยที่ ๑๔ (ปางหินฝน) อำเภอมะแม่ม จังหวัดเชียงใหม่**

“...การปลูกป่าทดแทนจะต้องทำอย่างมีแผน โดยดำเนินการไปพร้อมกับการพัฒนาชาวเขา ในการนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ชลประทาน และฝ่ายเกษตรจะต้องร่วมกันสำรวจต้นน้ำในบริเวณพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อวางแผนปรับปรุงต้นน้ำและพัฒนาอาชีพราษฎรได้อย่างถูกต้อง สำหรับต้นน้ำที่จะปลูกทดแทนป่าไม้ที่ถูกทำลายนั้น ควรใช้ต้นไม้โตเร็วที่มีประโยชน์หลายๆ ทางคละกันไป และควรปลูกพืชคลุมแนวร่องน้ำต่างๆ เพื่อยึดผิวดินและให้เก็บรักษาความชุ่มชื้นไว้ นอกจากนั้นจะต้องสร้างฝายเล็กเพื่อหนูนน้ำส่งไปตามเหมือง ไปใช้ในพื้นที่เพาะปลูกทั้ง ๒ ด้าน ซึ่งจะให้น้ำค่อยๆ แผ่ขยายออกไปทำความชุ่มชื้นให้บริเวณนั้นด้วย ในการนี้จะต้องอธิบายให้ราษฎรรู้ว่าการที่ปริมาณน้ำตามแหล่งน้ำธรรมชาติลดลงนั้น ก็เพราะมีการทำลายป่าต้นน้ำโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์”

พระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๒๐ ณ อำเภอยะบะดี จังหวัดลพบุรี

“การที่จะมีต้นน้ำลำธารไปชั่วกาลนานนั้นสำคัญ อยู่ที่การรักษาป่าและปลูกป่าบริเวณต้นน้ำ ซึ่งเป็นยอดเขาและเนินสูงนั้น ต้องมีการปลูกป่าโดยไม้ยืนต้น และปลูกพืชมัธยพัชร์ซึ่งไม้พืชมัธยพัชร์นั้น ราษฎรสามารถตัดไปใช้ได้ แต่ต้องมีการปลูกป่าทดแทนเป็นระยะ ส่วนไม้ยืนต้นนั้นจะช่วยให้อากาศมีความชุ่มชื้น เป็นขั้นตอนหนึ่งของระบบการให้ฝนตกแบบธรรมชาติ ทั้งยังช่วยยึดดินบนเขาไม่ให้พังทลายเมื่อเกิดฝนตกอีกด้วย ซึ่งถ้ารักษาสภาพป่าไม้ไว้ให้ดีแล้ว ท้องถิ่นก็จะมีน้ำไว้ใช้ชั่วกาลนาน” (สำนักงาน กปร., ๒๕๕๐ ก.)

พระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๒๔ ณ หมู่บ้านสวนสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

“...ในการปลูกสวนป่านั้น น่าจะมีการปลูกพันธุ์ไม้ประเภทต่างๆ คละกันไป โดยมีพันธุ์ไม้ยืนต้น ไม้ผล และไม้เพื่อทำฟืน ซึ่งนอกจากจะช่วยป้องกันมิให้ดินพังทลายในฤดูฝน และรักษาความชุ่มชื้นของดินแล้วยังมีผลประโยชน์จากไม้ผลและไม้เพื่อทำฟืนอีกด้วย...”

พระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑ ณ โครงการหลวงพัฒนาต้นน้ำหน่วยที่ ๑๘ (แม่ตะละ) ตำบลแม่่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

“...ทุกคนจะต้องช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้ ซึ่งเป็นของส่วนรวมและร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในงานปลูกป่าทดแทน จะได้มีน้ำเพียงพอสำหรับการเพาะปลูก สำหรับพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ก็จะส่งเสริมให้คนปลูกต่อไป ทั้งนี้ ทางโครงการฯ จะช่วยเหลือแนะนำในด้านหลักวิชาการเกษตรและระบบชลประทาน...”

พระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๒๓ ณ โรงแรมรินคำ จังหวัดเชียงใหม่

“...ป่าไม้ที่จะปลูกลนั้น สมควรที่จะปลูกแบบป่าสำหรับใช้ไม้หนึ่ง ป่าสำหรับใช้ผลหนึ่ง ป่าสำหรับใช้เป็นฟืนอย่างหนึ่ง อันนี้แยกออกเป็นกว้าง ๆ ใหญ่ ๆ การที่จะปลูกลต้นไม้สำหรับประโยชน์ดังนี้ ในคำวิเคราะห์ของกรมป่าไม้รู้สึกจะไม่ใช่ป่าไม้ เป็นสวนมากกว่าป่าไม้ แต่ในความหมายของการช่วยเพื่อต้นน้ำลำธารนั้น ป่าไม้เช่นนี้จะ เป็นสวนผลไม้มก็ตาม หรือเป็นสวนไม้พินก็ตาม นั้นแหละเป็นป่าไม้ที่ถูกต้อง เพราะทำหน้าที่เป็นป่า คือเป็นต้นไม้ และทำหน้าที่เป็นทรัพยากรในด้านสำหรับเป็นผลที่มาเป็นประโยชน์แก่ประชาชนได้...”

พระราชดำรัสพระราชทาน
 ในพิธีปิดการสัมมนาการเกษตรภาคเหนือ
 ณ สำนักงานเกษตรภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่
 วันพฤหัสบดี ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔

“...ให้เข้าใจว่า ป่า ๓ อย่าง นี้มีประโยชน์ ๔ อย่าง ไม่ใช่ ๓ อย่าง ป่า ๓ อย่าง ที่บอกว่าเป็นไม้พิน เป็นไม้ผล และไม้สร้างบ้านนั้น ความจริงไม้พินกับไม้ใช้สอยก็อันเดียวกัน ไม้สร้างบ้านกับไม้ใช้สอยก็อันเดียวกัน แต่เราแบ่งออกไปเป็นไม้ทำพิน ไม้สร้างบ้านเรือน รวมทั้งไม้ทำศิลปหัตถกรรมแล้วก็ไม้ผล...”

“...ถ้าไปบอกว่าไม่ทำป่า ๓ อย่าง ในต้นน้ำลำธาร ก็เป็นอันว่าต้นน้ำลำธารนั้นจะต้องโกรนแน่ เพราะว่า ป่า ๓ อย่างนี้ มีไว้ทำไม มีไว้สำหรับให้เป็นประโยชน์ และเมื่อเป็นประโยชน์ต่อราษฎร ราษฎรก็ไม่ไปตัดและก็หวงแหนไว้มิให้ใครมาตัด อันนี้เป็นข้อสำคัญ...”

“...ถ้าจะถือว่า ป่า ๓ อย่าง นี้ ไม่ใช่รักษาต้นน้ำลำธารแล้ว ก็เป็นความคิดที่ผิด เพราะว่าต้นไม้ จะเป็นต้นอะไรก็ตาม มีประโยชน์ทั้งนั้น ใช้ประโยชน์จากต้นไม้นั้น และมีประโยชน์ที่ ๔ คือ อนุรักษ์ดินและอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร...”

พระราชดำรัส “ทฤษฎีการสร้างป่าโดยไม่ต้องปลูก”

“...การปลูกป่านี้สำคัญอยู่ที่ปล่อยให้เขาขึ้นได้ คือ อย่าไปต่อแยะต้นไม้ อย่าไปรังแกต้นไม้ เพียงแต่ว่าคุ้มครองเขาหน่อย เขาขึ้นเอง...”

“...เราจะทำให้ประเทศไทยกลับมีความอุดมสมบูรณ์ มีความชุ่มชื้นได้ ขออย่าไปรังแกป่าเท่านั้นเอง ไม่ต้องทำอะไรมาก...”

“...ถ้าได้เลือกที่ที่เหมาะสมแล้ว ก็ทิ้งให้อยู่อย่างนั้น โดยไม่ไปรังแกป่า ต้นไม้ก็จะขึ้นเอง...”

“...ในสภาพป่าเต็งรัง ป่าเสื่อมโทรมไม่ต้องทำอะไร เพราะต่อไม้ก็จะแตกกิ่งออกมาอีก ถึงแม้ต้นไม้สวยแต่ก็เป็นต้นไม้ใหญ่ได้...”

“...ใช้ไม้จำพวกที่มีเมล็ดทั้งหลายขึ้นไปปลูกลงบนยอดที่สูง เมื่อโตแล้วออกฝักออกเมล็ด ก็จะลอยตกลงมาแล้วงอกเองในที่ต่ำต่อไป เป็นการขยายพันธุ์โดยธรรมชาติ...”

การฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำ

- การฟื้นตัวของป่าที่ถูกทำลายให้กลับคืนเป็นป่าธรรมชาติสมบูรณ์ต้องใช้เวลาประมาณ ๑๐๐ ปี
- การฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำ คือ การจัดการพื้นที่ป่าต้นน้ำที่เสื่อมโทรมให้มีศักยภาพในการฟื้นตัวเองได้

ตามธรรมชาติ โดยการนำพันธุ์ไม้ท้องถิ่นปลูกลงเสริมในป่าธรรมชาติที่เสื่อมสภาพ

- การปลูกป่าฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำ ๒๐๐ ต้น/ไร่
- การปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ ๒๕ ต้น/ไร่

การฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำ

การเตรียมพื้นที่ จะกำจัดวัชพืชออกเท่าที่จำเป็น ไม่มีการเก็บบริบสุ่มเผา โดยเน้นการป้องกันไฟ เป็นหลัก จะช่วยฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรมให้ สมบูรณ์ได้รวดเร็วขึ้น ช่วยเพิ่มความหลากหลาย ทางชีวภาพ เป็นแหล่งพืชสมุนไพร ไม้ใช้สอย และแหล่งอาหารของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

การฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำ

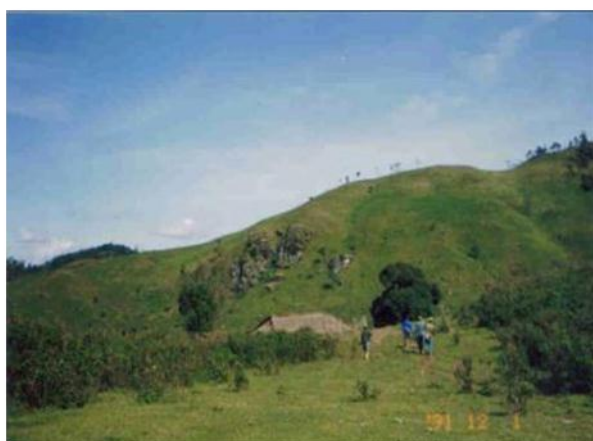
๑) ความเป็นมาของการฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำผลจากการบุกรุกทำลายป่า โดยเฉพาะบนพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ส่งผลให้พื้นที่ต้นน้ำเสื่อมโทรม ขาดความหลากหลายของระบบนิเวศ ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาป่าที่มีอยู่ โดยเฉพาะบนพื้นที่ต้นน้ำให้คงความอุดมสมบูรณ์ และความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนการฟื้นฟู และปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ ให้กลับคืนสู่ความสมบูรณ์ดั้งเดิม เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อไป อันสอดคล้องตามแนว

พระราชดำริว่า

“...การที่จะมีต้นน้ำลำธารไปชั่วกาลนานนั้น สำคัญอยู่ที่การรักษาป่าและปลูกป่าบริเวณต้นน้ำ...”

การที่จะทำให้สภาพป่าที่เสื่อมโทรมกลับฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์ได้ดังเดิมนั้น จะต้องใช้ระยะเวลาจนถึงแม้จะปล่อยให้เกิดการทดแทนของสังคมพืชในระบบนิเวศตามธรรมชาติก็ตาม จากการศึกษา ปรีชา และ พงษ์ศักดิ์ (๒๕๓๗) ได้ศึกษาการทดแทนตามธรรมชาติของป่าธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ พบว่าโดยเฉลี่ยแล้วพื้นที่ที่สภาพเดิมเป็นป่าดิบเขาและป่าเต็งรัง ต้องการเวลาถึง ๕๐ ปี และ ๖๐ ปี ในการฟื้นตัว (gap phase) และใช้เวลาอีก ๕๐ ปี และ ๖๒ ปี ในการพัฒนาการเจริญเติบโต (building phase) และสุดท้ายต้องการเวลาอีก ๑๐๐ ปี และ ๑๒๒ ปี ในการเจริญเติบโตและพัฒนาเป็นป่าที่สมบูรณ์ รวมทั้ง ได้เสนอแนะว่า การจะเข้าไปช่วยฟื้นฟูหรือปรับปรุงป่าเหล่านี้ ควรจะเข้าไปดำเนินการในช่วงแรก คือในระยะฟื้นตัวหรือ gap phase โดย

ดำเนินการ เช่น การป้องกันการเข้าบุกรุกซ้ำในที่ดินเดิม การควบคุมไฟป่าอย่างเข้มงวด เป็นต้น จะสามารถลดระยะเวลาในการฟื้นตัวของป่าในช่วงแรกจาก ๕๐ ปี หรือ ๖๐ ปี เหลือเพียง ๑๐ ปี

๒) วัตถุประสงค์ของการฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำ

๒.๑) เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน ลดปริมาณน้ำไหลบ่าหน้าดิน เพิ่มการซาบซึมน้ำผ่านผิวดิน

๒.๒) เพื่อให้พื้นที่ต้นน้ำที่ได้รับความเสียหาย กลับฟื้นคืนสู่สภาพดั้งเดิม และกลับสู่ขบวนการจัดการโดยธรรมชาติด้วยวิธีของธรรมชาติโดยเร็ว

๒.๓) เพื่อให้พื้นที่ป่าสามารถตอบสนองความต้องการด้านปัจจัยสี่แก่ประชาชน โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน และสมดุล

๓) การกำหนดพื้นที่ดำเนินการ

เพื่อให้การดำเนินงานฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้แบ่งพื้นที่ดำเนินการออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, ๒๕๒๘)

๓.๑) พื้นที่ต้นน้ำเสียหายมาก จะต้องดำเนินการปลูกต้นไม้เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าในลักษณะการปลูกทดแทน เรียกว่า “การปลูกป่าฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำ” ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินพื้นที่ ดังนี้-

(๑) เป็นพื้นที่ที่เคยผ่านการใช้ประโยชน์ด้านเกษตรกรรมหรือถูกบุกรุกทำลายเสียหายโดยสิ้นเชิง มีหน้าดินลึกน้อยกว่า ๑๕ เซนติเมตร เป็นต้น

(๒) มีลูกไม้ขนาดความสูงมากกว่า ๒ เมตร หรือความโตวัดรอบต้นที่ระดับอก (๑.๓๐ เมตร) อยู่ระหว่าง ๑๔.๑๔ - ๕๐ เซนติเมตร ไม่เกิน ๒๕ ต้นต่อไร่

(๓) มีไม้ยืนต้นขนาดความโตวัดรอบต้นที่ระดับอก (๑.๓๐ เมตร) อยู่ระหว่าง ๕๐-๑๐๐ เซนติเมตร ไม่เกิน ๘ ต้นต่อไร่ วัดรอบต้นมากกว่า ๑๐๐ เซนติเมตร ไม่เกิน ๒ ต้นต่อไร่

๓.๒) พื้นที่ต้นน้ำเสียหายน้อย หรือมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เช่น แม่น้ำไม่เพียงพอที่จะสืบพันธุ์ได้เองตามธรรมชาติ ผ่านการใช้ประโยชน์มานาน พัฒนาจากไร่ร้างเป็นป่าละเมาะ มีไฟป่าไหม้ซ้ำซาก ต้นไม้แคระแกร็น ดินตื้น ไม่มีเศษซากพืชสะสมอยู่ ดินเกิดการชะล้างพังทลายจนเสื่อมสภาพ จะปลูกต้นไม้เสริมช่วยทดแทนตามธรรมชาติเพื่อแก้ไขหรือปรับปรุงสภาพป่าให้ดีขึ้น ลักษณะที่เรียกว่า “การปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ” ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินพื้นที่ ดังนี้

(๑) มีลูกไม้มีขนาดความสูง เกิน ๒ เมตรหรือความโตวัดรอบต้นที่ระดับอก(๑.๓๐ เมตร) ๑๔.๑๔- ๕๐เซนติเมตร เกิน ๒๕ ต้นต่อไร่ แต่ไม่เกิน ๑๐๐ ต้นต่อไร่

(๒) มีไม้ยืนต้นขนาดความโตวัดรอบต้นที่ระดับอก (๑.๓๐ เมตร) อยู่ระหว่าง ๕๐-๑๐๐ เซนติเมตร เกิน ๘ ต้นต่อไร่ และขนาดโตวัดรอบต้นที่ระดับอก (๑.๓๐ เมตร) มากกว่า ๑๐๐ เซนติเมตร เกิน ๒ ต้นต่อไร่

๓.๓) พื้นที่ต้นน้ำที่ล่อแหลมต่อการบุกรุกและการเกิดไฟป่า มี ๒ ประเภท คือ

(๑) ประเภทแรก พื้นที่ป่าต้นน้ำที่ค่อนข้างเสื่อมโทรมแต่มีศักยภาพที่จะฟื้นตัวเองได้ สามารถดำเนินการ “ปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำโดยการทดแทนตามธรรมชาติ”

(๒) ประเภทที่สอง ป่าต้นน้ำที่ไม่เสื่อมโทรม ซึ่งย่อมมีการทดแทนโดยธรรมชาติอยู่แล้ว แต่จะต้องมีการคุ้มครอง ปกป้อง รักษาพื้นที่ให้คงความอุดมสมบูรณ์

โดยดำเนินการ

(๑) ทำแนวกันไฟชุมชน มอบหมายให้ชุมชนดำเนินการร่วมกันในการทำแนวป้องกันไฟ และให้หน่วยงานสนามด้านจัดการต้นน้ำในพื้นที่สนับสนุนงบประมาณ

(๒) ลาดตระเวนป้องกันรักษาป่าร่วมกับชุมชน

๓.๔) พื้นที่ต้นน้ำที่ล่อแหลมต่อการบุกรุกและการเกิดไฟป่า มี ๒ ประเภท คือ

(๑) ประเภทแรก พื้นที่ป่าต้นน้ำที่ค่อนข้างเสื่อมโทรมแต่มีศักยภาพที่จะฟื้นตัวเองได้ สามารถดำเนินการ “ปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำโดยการทดแทนตามธรรมชาติ”

(๒) ประเภทที่สอง ป่าต้นน้ำที่ไม่เสื่อมโทรม ซึ่งย่อมมีการทดแทนโดยธรรมชาติอยู่แล้ว แต่จะต้องมีการคุ้มครอง ปกป้อง รักษาพื้นที่ให้คงความอุดมสมบูรณ์

การฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำ

- ๑) การปลูกป่าฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำ
- ๒) การปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ
- ๓) บำรุงรักษาแปลงปลูกป่าฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำ และแปลงปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ ปีที่ ๒-๖
- ๔) บำรุงรักษาแปลงปลูกป่าฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำ และแปลงปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ

๔) รูปแบบและวิธีการฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำ

สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ เริ่มดำเนินการปลูกป่าเพื่อปรับปรุงพื้นที่ต้นน้ำมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๘ (งานวิจัยเพื่อรักษาต้นน้ำ กองบำรุง กรมป่าไม้ ในขณะนั้น) โดยปลูกเป็นแถวเป็นแนว ระยะห่างระหว่างต้น ๔x๔ เมตร และได้พัฒนารูปแบบและวิธีการฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำมาโดยตลอด โดยการน้อมนำแนวพระราชดำริด้านป่าไม้ ผลงานวิจัยและวิชาการที่เกี่ยวข้อง มากำหนดเป็นภารกิจหลักในการฟื้นฟูสภาพป่าบนพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่เสื่อมโทรมทั่วประเทศ

๔.๑) การปลูกป่าฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำ ดำเนินการปลูกป่าบนพื้นที่ต้นน้ำที่เสื่อมโทรมเพื่อคืนความอุดมสมบูรณ์ เพิ่มความหลากหลายของระบบนิเวศต้นน้ำ โดยการปลูกต้นไม้ จำนวน ๒๐๐ ต้นต่อไร่ มีขั้นตอนวิธีการ

การคัดเลือกพื้นที่ปลูกป่า

การคัดเลือกชนิดพันธุ์ไม้ที่จะปลูก

การเตรียมพื้นที่

การเตรียมกล้าไม้

การปลูกต้นไม้

การถางวัชพืชและปลูกซ่อมทดแทนต้นที่ตาย

การทำแนวป้องกันไฟป่า

การรื้อวัดแปลงปลูกป่า

๔.๒) การปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ ดำเนินการปลูกป่าบนพื้นที่ต้นน้ำที่เสียหายปานกลางหรือค่อนข้างเสื่อมโทรม พื้นที่ต้นน้ำเสียหายน้อยหรือมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เพื่อคืนความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศต้นน้ำ โดยการปลูกต้นไม้ จำนวน ๒๕ ต้นต่อไร่

๔.๓) บำรุงรักษาแปลงปลูกป่าฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำ และแปลงปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ ปีที่ ๒-๖ หลังจากที่ได้ดำเนินการปลูกป่าฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำ และปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำในปีแรกแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบำรุงดูแลรักษาแปลงปลูกป่าอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพในการฟื้นคืนเป็นสภาพป่าที่สมบูรณ์

๔.๔) บำรุงรักษาแปลงปลูกป่าฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำ และแปลงปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ ปีที่ ๒-๖ บำรุงรักษาแปลงปลูกป่าฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำ และแปลงปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ ปีที่ ๗-๑๐ เป็นการบำรุงดูแลรักษาป่าที่ได้ดำเนินการปลูกอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ป่าคืนเป็นป่าธรรมชาติมากที่สุด

๕) ผลการดำเนินงานฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำ

๕.๑ การปลูกป่าฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำโดยการปลูกต้นไม้ จำนวน ๒๐๐ ต้นต่อไร่ มีขั้นตอนวิธีการ ดังนี้

- ๑) การคัดเลือกพื้นที่ปลูกป่า
- ๒) การคัดเลือกชนิดพันธุ์ไม้ที่จะปลูก
- ๓) การเตรียมพื้นที่
- ๔) การเตรียมกล้าไม้
- ๕) การปลูกต้นไม้
- ๖) การวางวัชพืช ถากหญ้ารอบโคนต้น และปลูกซ่อม
- ๗) การทำแนวป้องกันไฟป่า
- ๘) การรื้อวัดแปลงปลูกป่า

๑. การคัดเลือกพื้นที่ปลูกป่า

การคัดเลือกพื้นที่ที่จะดำเนินการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำ (ปลูก ๒๐๐ ต้นต่อไร่) จะเน้นดำเนินการในพื้นที่ต้นน้ำที่เสื่อมโทรมมากหรือพื้นที่ที่เสียหายมากตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้

ภาพการคัดเลือกพื้นที่ปลูกป่า

๒. การคัดเลือกชนิดพันธุ์ไม้ที่จะปลูก

๑) ศึกษาโครงสร้างของป่าที่พบโดยรอบหรือใกล้เคียง ว่ามีพันธุ์ไม้ชนิดใดบ้าง โครงสร้างเรือนยอดของป่ามีพันธุ์ไม้ชนิดใดเป็น ไม้เด่น (dominant) ไม้ชั้นรอง (co-dominant) และไม้พื้นล่าง

๒) สำรวจความต้องการของชุมชนบริเวณโดยรอบพื้นที่ โดยยึดหลัก “ปลูกไม้ ๓ อย่าง ได้ประโยชน์ ๔ อย่าง” และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกชนิดพันธุ์ไม้

๓) เลือกตามบัญชีชนิดไม้ ให้สอดคล้องกับภูมิประเทศ และภูมิอากาศของพื้นที่ ไม่ควรเลือกพันธุ์ไม้ต่างถิ่นที่ยังไม่เคยทดลองปลูกมาก่อน โดยเฉพาะพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ให้ใช้ไม้ท้องถิ่น ห้ามนำพืชต่างถิ่นเข้าไปปลูกโดยเด็ดขาด

๓. การเตรียมพื้นที่

- ๑) ไม้ตัดต้นไม้ หรือลูกไม้ที่มีอยู่เดิม เก็บบริบ แต่ไม่สุ่มเผา
- ๒) ใช้หลักไม้ขนาดยาวประมาณ ๑ เมตร โดยหลักที่ใช้ต้องมีความแข็งแรงและทนทาน ทาสีแดง ส่วนบนประมาณ ๑๕ เซนติเมตร เพื่อหมายจุดปลูก ให้สามารถสังเกตเห็นตำแหน่งได้ชัดเจนในลักษณะไม่เป็นแถว เป็นแนว ระยะห่างตามความเหมาะสม
- ๓) การตายวัชพืชรอบหลักตำแหน่งปลูกให้มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๒ เมตร
- ๔) ถากวัชพืชรอบหลักตำแหน่งที่ปลูก โดยมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑ เมตร
- ๕) ขุดหลุมปลูก ให้มีขนาดกว้าง ยาว และลึก ประมาณ ๒๕ เซนติเมตร
- ๖) ทำแนวกันไฟเป็นแนวชอยในพื้นที่แปลงความกว้าง ประมาณ ๔ เมตร เพื่อใช้เป็นแนวปะทะหากเกิดไฟป่า และใช้เป็นทางตรวจการณ์ ขนส่งกล้าไม้ได้ด้วย
- ๗) ให้มียามป้องกันไฟป่าระวางมิให้ไฟไหม้แปลงปลูกที่เตรียมไว้

๔. การเตรียมกล้าไม้

- ๑) เตรียมกล้าไม้ที่มีความแข็งแรง ความสูงไม่น้อยกว่า ๕๐ เซนติเมตร และอายุไม่น้อยกว่า ๘ เดือน หรือเป็นกล้าค้ำปี
- ๒) เตรียมกล้าไม้ ไม่น้อยกว่า ๕ ชนิด จำนวนให้เพียงพอสำหรับการปลูก ๒๐๐ ต้นต่อไร่ และเพื่อปลูกซ่อม ประมาณร้อยละ ๒๐
- ๓) ก่อนนำไปปลูกควรสร้างความแกร่งให้กล้าไม้ ประมาณ ๑ - ๒ เดือน

ภาพการเตรียมกล้าไม้

๕. การปลูกต้นไม้

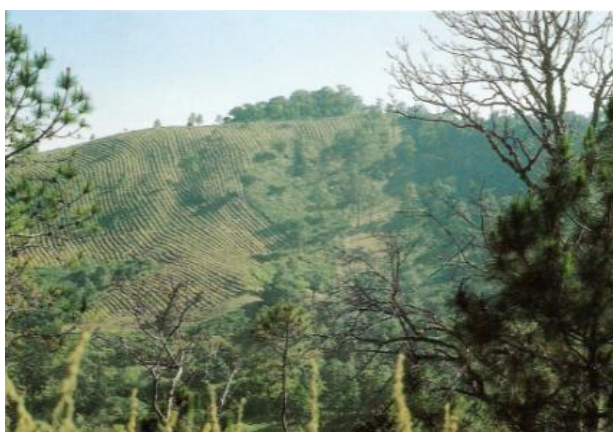
- ๑) ให้ใส่ปุ๋ยอินทรีย์หรือใช้ปุ๋ยชีวภาพผสมดินรอกกันหลุมแล้วปลูก ควรหลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม และลดการปนเปื้อนของสารเคมี บนพื้นที่สูง
- ๒) ปลูกต้นไม้ จำนวนไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ต้นต่อไร่ ปลูกคละชนิดกัน เพื่อให้ใกล้เคียงธรรมชาติมากที่สุด

ภาพการปลูกต้นไม้

๖. การถางวัชพืชและปลูกซ่อม

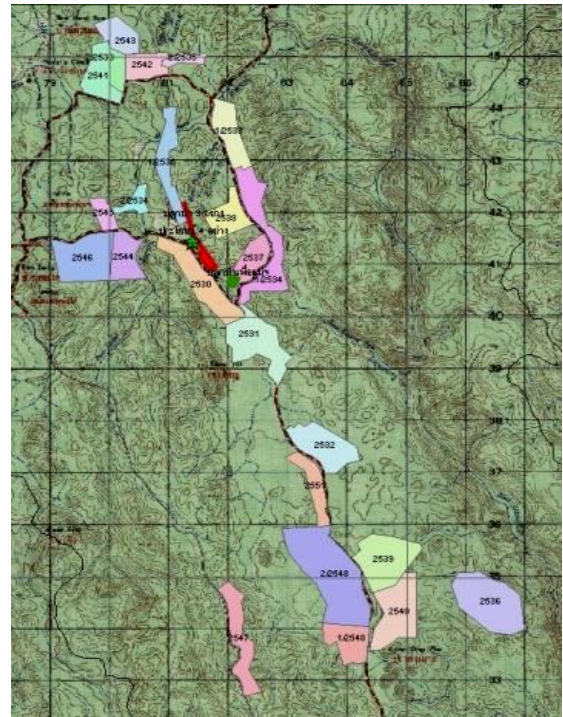
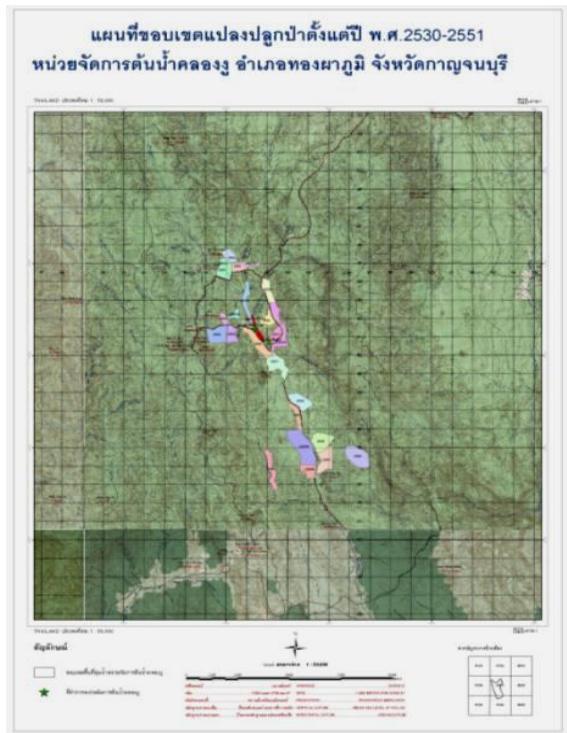
ภายหลังการปลูกเมื่อมีวัชพืชขึ้นปกคลุม เพื่อให้ต้นไม้ที่ปลูกเจริญเติบโตได้เต็มที่ให้ทำการถากรอบโคน ต้นเหมือนขั้นตอนการเตรียมหลุมปลูกอีกครั้งให้ต้นไม้ได้รับ น้ำฝน แสงแดด และธาตุอาหารในดินอย่างเต็มที่ พร้อมกับทำการปลูกซ่อมต้นที่ตาย และไม่แข็งแรง

ภาพถางวัชพืชและปลูกซ่อม

๗. การทำแนวป้องกันไฟฟ้า

ให้ทำแนวป้องกันไฟรอบแปลงปลูก โดยการตายหญ้าให้เตียนถึงพื้นดินเป็นแนวกว้าง ไม่น้อยกว่า ๘ เมตร และให้ลดปริมาณเชื้อเพลิงสองข้างแนวดังกล่าว โดยการถางหญ้าให้ต่ำและชิงเผาในช่วงที่หญ้ายังสดอยู่ เพื่อเพิ่มความกว้างของแนวกันไฟให้กว้างขึ้นอีก เก็บริบสุ่มเผาให้เรียบร้อยไม่เหลือเชื้อเพลิงไว้

ภาพการรังวัดแปลงปลูกป่า

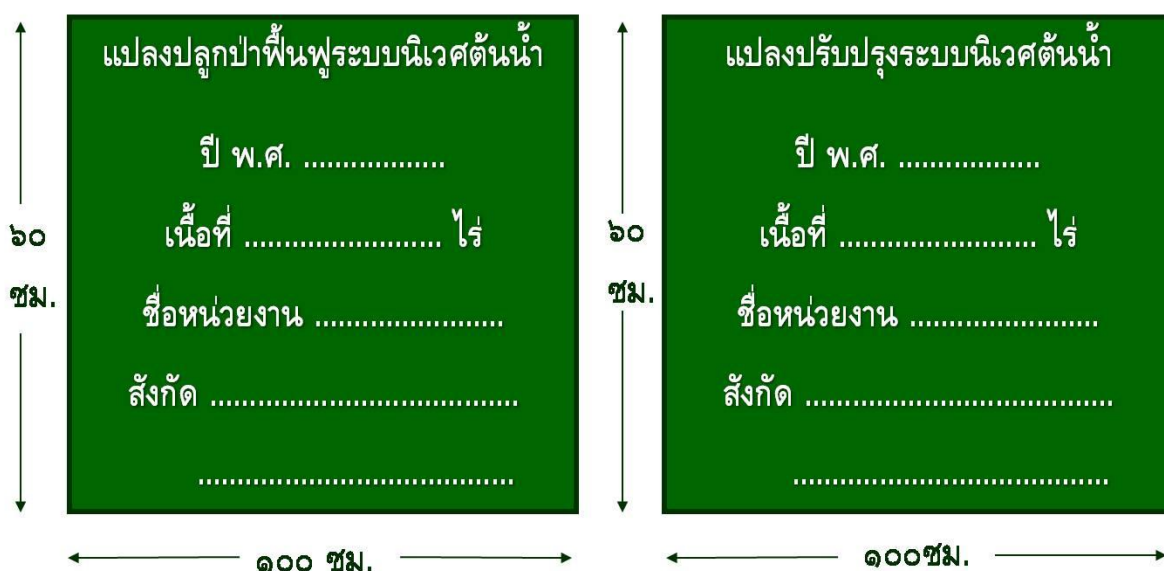
๘. การรังวัดแปลงปลูกป่า

- ๑) พื้นที่ที่ได้รับการฟื้นฟูแล้ว ให้ทำการรังวัดรอบพื้นที่ โดยบันทึกพิกัดตำแหน่งมุมจากเครื่อง GPS หรือมุม AZIMUTH จากกล้องรังวัด หรือเข็มทิศ โดยมีจุดยึดโยงลงในสมุดรังวัด พร้อมแผนที่มาตราส่วน ๑:๑๐,๐๐๐ (หากสามารถบันทึกตำแหน่งมุมเป็นค่าพิกัดตามระบบใหม่จะทำให้สามารถเข้าสู่ระบบ GIS ได้) จะเป็นประโยชน์ในการติดตามตรวจสอบเทียบเคียงได้ง่าย หากมีปัญหาการบุกรุกในภายหลัง) กรณีใช้เครื่อง GPS ก่อนบันทึกค่าพิกัด ให้ SET เครื่องให้อยู่ในสถานะที่ใช้พื้นหลักฐานแผนที่ (map datum) เป็น Indian Thailand
- ๒) ให้หมายแนวเขตด้วยหลักซีเมนต์หรือเสาไม้เนื้อแข็งขนาดประมาณ ๗.๕ x ๗.๕ เซนติเมตร ยาวอย่างน้อย ๑ เมตร เทนือพื้นดินใช้สีขาว/แดงทาเพื่อให้เห็นได้ชัดเจน

๓) การปักหลักเขตให้ปักรอบพื้นที่ แสดงตำแหน่งมุมรั้วให้ชัดเจน พร้อมประทับหมายเลขหลักเขตให้ตรงกับสมุ่ดรั้ววัด เพื่อเป็นหลักฐานในการตรวจสอบ

๔) ให้จัดทำป้ายแสดงรายละเอียดพื้นที่ลงในแผ่นป้ายขนาด ๖๐ x ๑๐๐ เซนติเมตร โดยให้ทาพื้นสีเขียวตัวหนังสือสีขาว

ป้ายแปลงปลูกป่าฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำ และปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ

๕.๒ การปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ

ดำเนินการปลูกป่าบนพื้นที่ต้นน้ำที่เสียหายปานกลางหรือค่อนข้างเสื่อมโทรมตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ พื้นที่ต้นน้ำเสียหายน้อยหรือมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เพื่อคืนความอุดมสมบูรณ์ และความหลากหลายของระบบนิเวศต้นน้ำ โดยการปลูกต้นไม้ จำนวน ๒๕ ต้นต่อไร่ สำหรับการคัดเลือกชนิดพันธุ์ไม้ที่จะปลูก การเตรียมพื้นที่ การเตรียมกล้าไม้ (จำนวนให้พอเพียงสำหรับการปลูก ๒๕ ต้นต่อไร่ และเพื่อปลูกซ่อมร้อยละ ๒๐) การปลูกต้นไม้ (ไม่น้อยกว่า ๒๕ ต้นต่อไร่) การวางวัชพืช ถางหญ้ารอบโคนต้น และปลูกซ่อมทดแทนต้นที่ตาย และทำแนวป้องกันไฟป่า การรังวัดแปลงปลูกป่า ให้ดำเนินการเช่นเดียวกับการปลูกป่าฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำ

ภาพการการปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ

๕.๓ บำรุงรักษาแปลงปลูกป่าฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำและแปลงปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ ปีที่๒-๖

หลังจากที่ได้ดำเนินการปลูกป่าฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำ และปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำในปีแรกแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบำรุงดูแลรักษาแปลงปลูกป่าอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผลสำเร็จมีประสิทธิภาพ ในการฟื้นคืนเป็นสภาพป่าที่สมบูรณ์ โดยดำเนินการ

- ๑) ซ่อมแนวกันไฟ ลาดตระเวนและป้องกันไฟป่าในช่วงฤดูแล้ง
- ๒) เตรียมกล้าไม้ให้เพียงพอเพื่อปลูกซ่อม ๒๐ % (ควรเป็นกล้าไม้ค้างปี)
- ๓) ตายวัชพืชและพรวนดินรอบโคนต้น ถ้าเป็นที่ลาดชัน ให้พรวนดินครึ่งวงกลม รอบโคนด้านบน ปีละ ๒ ครั้ง
- ๔) ตรวจนับอัตราการรอดตาย
- ๕) ปลูกซ่อมให้ครบตามจำนวน

๕.๔ บำรุงรักษาแปลงปลูกป่าฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำและแปลงปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ
ปีที่ ๗-๑๐

เป็นการบำรุงดูแลรักษาป่าที่ได้ดำเนินการปลูกอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ป่าคืนเป็นป่า
ธรรมชาติมากที่สุด โดยดำเนินการ

- ๑) จัดเวรยามป้องกันรักษาป่า และไฟป่าโดยชุมชนมีส่วนร่วม
- ๒) ตายวัชพืช อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง
- ๓) ลิดกิ่ง กำจัดเถาวัลย์ เถาที่จำเป็น
- ๔) จัดเตรียมเข้าสู่ขบวนการดูแลรักษาโดยชุมชนมีส่วนร่วมหลังปีที่ ๑๐ โดยปลูกเสริม

เพิ่มความหลากหลายด้านอาหารและสมุนไพร อาทิเช่น ปลูกหวาย ปลูกไผ่ สมุนไพร

๖. ผลการดำเนินการปลูกป่าฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำและปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ

ผลการดำเนินการปลูกป่าฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำ และปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ

<p>ผลการดำเนินการ ปลูกป่าฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำ</p> <p>พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๕๑</p> <p>๑,๕๑๓,๕๗๕ ไร่</p>		<p>ผลการดำเนินการ ปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ</p> <p>พ.ศ. ๒๕๓๙-๒๕๕๒</p> <p>๑,๘๐๐,๙๐๐ ไร่</p>
<p>๓,๒๑๔,๔๗๕ ไร่</p>		

หมายเหตุ : ปังบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๐ ไม่มีงบประมาณดำเนินการ

ช่วงระยะเวลาในการปฏิบัติงานการปลูกป่าและปรับปรุงเพื่ออนุรักษ์ต้นน้ำ

ช่วงระยะเวลาในการปฏิบัติงานการปลูกป่าและปรับปรุงเพื่ออนุรักษ์ต้นน้ำ

ลำดับที่	ขั้นตอนการปฏิบัติงาน	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
๑	การสำรวจคัดเลือกพื้นที่และจัดทำข้อมูลเบื้องต้น	←→											
๒	ทำแนวกันไฟและทางตรวจการณ์	←→											
๓	เตรียมกล้าไม้	←→											
๔	การทำหลักและปักหมยแนว				←→								
๕	ดายวัชพืช(ก่อนปลูก)			←→									
๖	ขนกล้า, ใส่ปุ๋ยรองกันหลุมและปลูกกล้าไม้								←→				
๗	ดายวัชพืชหลังปลูก								←→				
๘	นับอัตราการรอดตายและปลูกซ่อม								←→				
๙	ประชาสัมพันธ์และลาดตระเวนป้องกันพื้นที่	←→											

ช่วงระยะเวลาปฏิบัติงานบำรุงป่า อายุ ๒ - ๖ ปี

ช่วงระยะเวลาปฏิบัติงานบำรุงป่า อายุ ๒ - ๖ ปี

ลำดับที่	ขั้นตอนปฏิบัติงาน	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
๑	ดายวัชพืช	←→											
๒	ทำแนวกันไฟ		←→										
๓	ซ่อมแนวกันไฟ/ทางตรวจการณ์	←→											
๔	เตรียมกล้าไม้เพื่อปลูกซ่อม	←→											
๕	ปลูกซ่อม								←→				
๖	ประชาสัมพันธ์และลาดตระเวนป้องกันพื้นที่	←→											

ช่วงระยะเวลาปฏิบัติงานบำรุงป่า อายุ ๗ - ๑๐ ปี

ช่วงระยะเวลาปฏิบัติงานบำรุงป่า อายุ ๗ - ๑๐ ปี

ลำดับที่	ขั้นตอนปฏิบัติงาน	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	
๑	ดายวัชพืช	←————→												
๒	การลิดกิ่ง	←————→												
๓	ทำแนวกันไฟ	←————→												
๔	ซ่อมแนวกันไฟ/ทางตรวจการณ์	←————→												
๕	ประชาสัมพันธ์และลาดตระเวนป้องกันพื้นที่	←————→												

ช่วงระยะเวลาในการปฏิบัติงานปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ ปีที่ ๑

ช่วงระยะเวลาในการปฏิบัติงานปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ ปีที่ ๑

ลำดับที่	กิจกรรม	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	
๑	การสำรวจและรังวัดพื้นที่	←————→												
๒	การเตรียมกล้าไม้	←————→												
๓	ทำแนวกันไฟ	←————→												
๔	การทำหลักและปักหมยแนว							←————→						
๕	ดายวัชพืชรอบหลักตำแหน่งปลูกลูก							←————→						
๖	ขนและปลูกลูกไม้										←————→			
๗	ดายวัชพืชและถากรอบโคนต้น											←————→		
๘	นับอัตราการรอดตายและปลูกลูกซ่อม											←————→		
๙	ลาดตระเวนพื้นที่และป้องกันไฟป่า	←————→												

ช่วงระยะเวลาในการปฏิบัติงานปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ ปีที่ ๒ - ๖ ปี

ช่วงระยะเวลาในการปฏิบัติงานปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ ปีที่ ๒ - ๖ ปี

ลำดับที่	กิจกรรม	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
๑	ดายวัชพืช	←————→											
๒	การเตรียมกล้าไม้	←————→											
๓	ปลูกล้อม	←————→											
๔	ลาดตะเวนพื้นที่และป้องกันไฟป่า	←————→											
๕	ซ่อมแนวกันไฟ	←————→											

ช่วงระยะเวลาในการปฏิบัติงานปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ ปีที่ ๗ - ๑๐ ปี

ช่วงระยะเวลาในการปฏิบัติงานปรับปรุงระบบนิเวศต้นน้ำ ปีที่ ๗ - ๑๐ ปี

ลำดับที่	กิจกรรม	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
๑	ยามป้องกันไฟป่า	←————→											
๒	ลิดกิ่ง/ดายวัชพืช	←————→											

ขอฝากให้พวกเราคิด
พระราชดำรัส

“...เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ควรจะปลูกต้นไม้ลงในใจคน
เสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลง
บนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

(ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ณ หน่วยพัฒนาต้นน้ำห้วยจ้อ จังหวัดเชียงใหม่)

คณะผู้จัดทำ

พล.ท.อุกฤษฏ์	ณรงค์วิทย์	ผอ.ศปป.4 กอ.รมน.
พล.ต.เมตไตรย	เจษฎาฉัตร	รอง ผอ.ศปป.4 กอ.รมน.
พ.อ.ปัญญาจะ	ธรรมศรี	ผอ.สทว.ศปป.4 กอ.รมน.
พ.อ.บัณฑิต	สุวัทนา	ผอ.สฝป.ศปป.4 กอ.รมน.
พ.อ.นาวี	วัฒนมงคล	ผอ.สธก.ศปป.4 กอ.รมน.
พ.อ.หญิงชดาษา	พนาเวศน์	หน.ศปก.ที่ 3 สทว.ศปป.4 กอ.รมน.
พ.อ.ภัทรพล	น้ำใจสุข	หน.ศปก.ที่ 4 สทว.ศปป.4 กอ.รมน.
นายเสริมพันธ์	สาริमान	จนท.ประจำฝ่าย ศปก.ที่ 1 สทว.ศปป.4 กอ.รมน.
ร.ต.หญิง ดาววดี	เทพจารี	จนท.ประจำฝ่าย ศปก.ที่ 1 สทว.ศปป.4 กอ.รมน.
พ.อ.หญิง รุ่งนภา	หิรัญกิจ	ผู้เชี่ยวชาญฝ่ายงบประมาณและประเมินผล
จ.ส.อ.ยุทธนา	สายงาม	เสมียน สทว.ศปป.4 กอ.รมน.
จ.ส.ต.สามารถ	กมลจิตร	เสมียน สทว.ศปป.4 กอ.รมน.

ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 4 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร

อาคาร ศปก.ทบ.(เดิม) สวนรื่นฤดี เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทรศัพท์ 02-668-710-1 โทร.ทบ.83280

[Email : 04isoc@gmail.com](mailto:04isoc@gmail.com)
